

NICOLAE C. PAULESCU SI GRIGORE T. POPA, DE LA ȘTIINȚA MEDICALĂ LA GÂNDIREA FILOSOFICĂ

Valeriu LUPU*

Cuvinte cheie: Nicolae C. Paulescu, Grigore T. Popa, domeniu medical, cercetere medicală, insulina, neuroendocrinologia.

Key-words: Nicolae C. Paulescu, Grigore T. Popa, medical field, medical research, insulin, neuroendocrinology.

Abstract:

The paper is a tribute to those who were Nicolae C. Paulescu, and Grigore T. Popa who through their achievements in the medical field, their social involvement, not only were enrolled in particularly effervescent spirit of the age in which they lived, but even were able to outline the trends of that time. Nicolae C. Paulescu is today undisputed discoverer of insulin, the hormon that regulates blood sugar, in absence of which, is developed diabetes, a disease with disastrous consequences on the body. Paulescu was a widely recognized international leader in the field of physiology and medical research, publishing their results in international journals. He was an international physiologist, trained at a French school under the guidance of Etienne Lancereaux, along with who wrote the largest medicine book of those times. Beyond his achievements in the scientific field, beyond his extraordinary social, christian and philosophical vision, his life itself was dedicated to the people around him.

The second outstanding personality in medical and social sciences, originaitig in land of Vaslui, anatomist by training, profesor of Anatomy at the Faculty of Medicine of Iași and Bucharest, reaserch associate at the University of Cambridge, is Grigore T. Popa. He registered his name in the panoply of first-line Romanian scientists, with the discovery of hipotalamo-hipofizar port system, anatomic functional area in which is made the neuroendocrine control of the entire activity at the basal level instinctively, namely; nutrition, relationships and reproduction. Grigore T. Popa had also literary interests, being one of our greate essaysts, the leader of many magazine with literary tradition.

For their exceptional achiewements in scietific field, the dept of their thinking in philosophical and social plan, this two exceptional figures gained their place in the pantheon of our great personalities of national and world science and culture.

---

* Doctor în științe medicale, Spitalul Județean Vaslui

Introducere

În panteonul marilor noștri savanți și gânditori două personalități ale științelor medicale românești au marcat la vremea lor gândirea epocii. Pentru că prin realizările lor în plan medical (mai ales în cercetarea fundamentală), prin gândirea lor dincolo de culoarele să zicem mai strâmte ale domeniului lor de activitate, prin implicarea lor socială, nu numai că s-au înscris în spiritul deosebit de efervescent al epocii în care au trăit, dar chiar au reușit să creioneze orientările și tendințele acelor vremuri.

Dacă descoperirile lor nu au putut și nu pot fi acoperite de vălul tăcerii (deși încercări au fost și perioade lungi nu s-a vorbit de ei ca oameni de știință deschizători de drumuri), gândirea lor social politică și filosofică a fost criticată, pusă la stâlpul infamiei, vehement contestată și chiar dată uitării ca urmare a uneltirilor unor forțe oculte, a unor regimuri care își fundamentau doctrina pe alte criterii decât cele valorice și nu mai puțin de orgoliile unor epigoni care nu se puteau vedea din umbra acestor titani în domeniul biologiei și științelor medicale (vezi fenomenul Nițescu). Periplul existenței lor, ca și amintirea lăsată generațiilor care au urmat au avut și au încă soarta marelui nostru Eminescu, a cărui operă social-politică dacă nu a fost repudiată în totalitate a fost cel mult valorificată conjunctural, pentru că dincolo de genialitatea lui ca poet, Eminescu a fost tot atât de genial în gândirea sa social politică și filosofică.

Fie-mi deci permis să evoc în câteva cuvinte pe fiecare din acești doi savanți și gânditori.

Nicolae C. Paulescu (1869-1931) este descoperitorul necontestat astăzi al insulinei, hormonul care reglează glicemia, în absența căruia se dezvoltă diabetul zaharat o boală cu consecințe dezastruoase asupra organismului. Până la descoperirea insulinei supraviețuirea unui bolnav diagnosticat cu diabet zaharat varia între 3 săptămâni și 3 luni, decesul fiind ineluctabil. De acest tratament beneficiază astăzi la scară planetară câteva sute de milioane de oameni (copii, tineri, bătrâni), ceea ce face ca viața acestora nu numai să fie salvată, dar chiar să se desfășoare în parametri aproximativi normali. Atât de mare a fost considerată descoperirea pe care ilustrul nostru medic și fiziolog a făcut-o într-un laborator modest al catedrei de Fiziologie din cadrul Facultății de Medicină din București, încât au fost destui acei care au dorit să-și însușească descoperirea și să-și încununeze existența cu laurii unei victorii nemeritate, cu toate că Paulescu era un lider unanim recunoscut pe plan internațional în domeniul fiziologiei și cercetării medicale, publicându-și rezultatele în reviste de circulație internațională¹.

Astfel primele rezultate în materie avea să le publice în *Compte Rendu des Seances de la Societe de Biologie*, Paris, 23 iulie 1921 (patru lucrări) și în *Archives Internationales de Physiologie*, Liege, 31 august 1921 (12 lucrări), rezultate care vor fi brevetate ca procedeu de fabricare a pancreinei (insulinei) pe 10 aprilie 1922. În anul următor (februarie 1922) un grup canadian de trist renume (Macleod, Banting, Best și Collip) a reușit să-și însușească descoperirea paulesciană, au aplicat-o în practică și chiar au obținut premiul Nobel pentru medicină în anul 1923, spre marea dezamăgire a

¹ C. Ionescu Târgoviște, *Descoperirea medicală a secolului aparține românului N C Paulescu*, Editura Geneze, București 1996.

compatriotului nostru care în modestia sa considera epocala sa descoperire „*modestă contribuție la finisarea unui splendid edificiu științific*”.

După o adevărată cruciadă postumă a recunoașterii priorității lui Paulescu în descoperirea insulinei, desfășurată în a doua jumătate a secolului XX pornită de Jan Muray (ilustru diabetolog scoțian), puternic susținută de nume ilustre din medicina mondială și românească, avea să se restabilească meritul genialului nostru fiziolog, adeverind astfel cuvintele lui Gabriel Marcel (filosof francez) care spunea că „*fără speranța că istoria mai poate îndrepta unele nedreptăți comise în trecut, una din rațiunile sale de a exista ar dispărea*”².

Dincolo de această realizare epocală în folosul umanității, în calitatea sa de medic și om de știință în domeniul fiziologiei, Paulescu creionează gândirea epocii sale prin abordarea problemelor fundamentale ale existenței umane, plecând de la ideea că medicina este singura știință care studiază omul în integralitatea sa: materie și spirit, prin urmare medicina ar trebui să fie punctul de plecare al oricărei abordări filosofice³.

Fiziolog de talie internațională, medic de renume format la școala franceză a profesorului Etienne Lancereaux (președintele Academiei de medicină din Paris, centrul mondial al științei și culturii acelor vremuri), împreună cu care avea să scrie cel mai mare tratat de medicină al timpului în 4 volume în care aborda pentru prima dată suferința umană plecând de la cauzele care o produc (ceea ce era o noutate în domeniu), este și autorul unui tratat de fiziologie umană în care, dincolo de funcția descriptivă a organelor, caută și găsește răspunsuri la problemele din totdeauna ale existenței umane: originea vieții, care este cauza vieții? morfologia vitală și fenomenologia vitală⁴.

Aplicând cu rigurozitate metodele cercetării științifice: raționamentul prin analogie, logica științifică, experimentul, proba și contrapoba, ajunge să demonstreze că așa cum materia brută caracterizată prin masă (greutate) și întindere (volum) este capabilă de transformare prin energia pe care o conține în stare potențială, tot așa lumea viețuitoare care în structura ei are elementele lumii materiale trebuie să aibă un agent care-i coordonează existența și evoluția, agent pe care-l denumește suflet⁵. Demonstrația pe care o face în volumul Fiziologie Filosofică este una de excepție, argumentul său cel mai puternic fiind caracterul distinctiv pe care-l are lumea viețuitoare fața de lumea inanimată și anume finalitatea⁶.

Finalitatea, ca trăsătură esențială și caracteristică vieții, relevă faptul că nimic din structura și funcția unui organ sau sistem nu este întâmplător, ci toate aceste aspecte se derulează ca și cum ar fi subordonate unui scop predefinit, mereu același și caracteristic pentru fiecare specie. Înlănțuirea fenomenelor este atât de perfectă în

² *Ibidem*.

³ Răzvan Codrescu, *Doctorul Nicolae C Paulescu sau Știința Mărturisitoare*, Editura Cristiana, București, 2009.

⁴ C. Angelescu, *Nicolae C Paulescu, omul și opera sa medicală*, Editura Vremea, București 2009.

⁵ C. N. Paulescu, *Noțiunile de suflet și Dumnezeu în fiziologie*, Editura Anastasia, București, 1999, (în continuare C. N. Paulescu, *Noțiunile de suflet* ...)

⁶ C. N. Paulescu, *Fiziologie filosofică (Dr. V. Trifu)*, Editura Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1944.

evoluția ființei vii, fie ea bacterie, plantă, animal sau om, încât este cu neputință de închipuit că aceasta se desfășoară haotic, fără o coordonare preexistentă. „*Dar o adevărată stupefacție cuprinde pe oricine – spune Paulescu – când cugetă că oul fecundat – această microscopică masă de protoplasmă – este el însuși artistul desăvârșit care va construi minunea care se numește ființă viețuitoare – fie ea om, câine, pasăre, vierme sau plantă, sublimă capodoperă pe lângă care toată arta noastră nu este decât un fel de încercare copilărească*”⁷

Codul genetic care s-a dovedit a fi artistul desăvârșit ce modelează și coordonează evoluția individuală și pe care-l intuia Paulescu, nefiind descifrat la acea vreme, era de fapt instrumentul prin care viața își urmează destinul, tipică și caracteristică speciei din care face parte. Fundamentează astfel creaționismul științific, declanșează și susține un război deschis cu materialismul ateu și mai ales cu darwinismul, pe care-l consideră antiștiințific, cerând chiar scoaterea lui definitivă din știință⁸.

Plecând de la ideea că omul în evoluția sa este tributarul unor atitudini și comportamente conștiente sau inconștiente, care-i pot afecta propria existență, dar și a celor din jurul său, cu alte cuvinte a structurii sociale în care trăiește efectiv, Paulescu reușește să pătrundă realitățile vieții sociale în comunitățile umane pe parcursul istoriei umanității⁹. Latura instinctuală a comportamentului uman, îndeosebi instinctele sociale: de proprietate și dominație și derivatele lor, stă la baza conflictelor sociale pe care Paulescu le trece în revistă de-a lungul istoriei umane, de la epoca lui Socrate, Platon și Aristotel până în timpurile moderne. Îl preocupă îndeosebi revoluția franceză pe care o consideră o abominație, cu referire la hecatomba umană produsă de cele 7 jaquerii și cele 3 curente majore de gândire socială cărora le-a dat naștere și anume: liberalismul, socialismul și anarhismul, pe care le judecă prin prisma instinctelor sociale¹⁰.

Nu mai puțin importantă este dimensiunea creștină a gândirii sale, el însuși fiind un practicant convins al adevărului creștin. Într-o analiză deosebit de pertinentă a evoluției bisericii creștine de-a lungul istoriei sale de două mii de ani, constată că de fapt și ea a fost zguduită de orgoliile omenești ale multor din ierarhii săi (trufie și cupiditate), datorită acelorasi instincte sociale pe care Hristos și biserica sa nu numai că le-a cunoscut, dar le-a și condamnat, mai ales la cei ce slujesc altarul¹¹.

În opere ca: Sinagoga și Biserica față cu pacificarea Omenirii, Spitalul Coranul, Cahalul și Francmasoneria, Cele 4 patimi și remediile lor, Noțiunile de Suflet și Dumnezeu în Fiziologie, numeroasele articole publicate în revista „Apărarea Națională” Paulescu își expune crezul său social, religios și naționalist. Este considerat fondatorul naționalismului creștin despre care Nichifor Crainic spunea că; „la Paulescu naționalismul este adevărul natural, iar creștinismul este adevărul

⁷ Ibidem.

⁸ Valeriu Lupu, *Reflecții peste timp*, Editura PIM, Iași, 2007; vezi și: C. N. Paulescu, *Noțiunile de suflet*

...

⁹ Ibidem.

¹⁰ C. N. Paulescu, *Spitalul, Coranul, Talmudul, Kahalul, Francmasoneria*, Editura Cartea Românească, București. 1913.

¹¹ Ibidem.

supranatural, adevăruri care nu se exclud ci se completează” ca o necesitate organică am adăuga noi¹².

Dincolo de realizările lui în plan științific, dincolo de extraordinara lui viziune socială, creștină și filosofică, însuși viața lui a fost una dedicată semenilor, încât același Nichifor Crainic spunea în exegeza operei paulesciene „ce probă de naționalism creștin a putut să dea acest om care-și ingenunchea imensa-i știință în fața sfântului Potir și a dorit să i se înfășoare trupul în tricolorul românesc!”¹³, iar Nicolae Iorga în evocarea „Moartea unui învățat” publicat în Neamul Românesc, încheia prin afirmația „A trăit ca un mucenic și a murit ca un sfânt”.

A doua personalitate de excepție în domeniul științelor medicale și sociale pe care doresc să o evoc este **Grigore T. Popa** (1892-1948), originar de pe meleagurile vasluiene și anume din satul de răzeși Șurănești. Anatomist de formație, profesor de anatomie la Facultatea de Medicină din Iași și București, cercetător asociat al universității din Cambridge, și-a înscris numele în panopia savanților români de primă linie, prin descoperirea sistemului port hipotalamohipofizar, zonă anatomofuncțională în care se realizează comanda neuroendocrină a întregii activități a organismului la nivel bazal, instinctual și anume: nutriție, relație și reproducere. Această descoperire avea să ducă în anii 70 ai secolului trecut la nașterea unei noi științe medicale: neuroendocrinologia¹⁴. Ca profesionist și om de știință afirma (continuând concepția lui Francisc Rainer) că anatomia (structura) corpului este știința formelor vii și conchidea că „nici-o structura anatomică nu poate fi înțeleasă fără a cunoaște funcția pentru care a fost creată și s-a dezvoltat”.

Dincolo de realizările în plan medical, a avut preocupări literare fiind unul din marii noștri esești, conducătorul și sufletul revistei „Însemnări Ieșene” a cărui director a fost alături de Topîrceanu, Sadoveanu și Codreanu, revistă care continua tradiția ieșeană de la Convorbiri literare și Viața Românească¹⁵. În domeniul social, plecând de la ceea ce este esențial în trăirea umană, publică o serie de lucrări în care abordează problemele esențiale ale formării și evoluției individului, integrarea lui în societate, erorile doctrinare și filosofice ale politicienilor, sociologilor și filosofilor care nu aveau noțiunile elementare despre ființa umană, dar elaborau concepte și teorii cu pretenții axiomatice.

Gândirea lui socială și politică avea să fie publicată într-un volum „Viață și Societate” editat în 1946¹⁶ și apoi rearanjat pe domenii în 2002 în monumentalul volum „Reforma Spiritului” (ediție princeps apărută sub îngrijirea lui Petre Popescu Gogan și Claudiei Voiculescu) în care problema formării omului prin educație ocupă un loc important legat fiind de specificul național, tipologia familiei românești, culturii și tradițiilor românești¹⁷.

¹² Răzvan Codrescu, *Doctorul Nicolae C Paulescu sau Știința Mărturisitoare*, Editura Cristiana, București, 2009.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ În memoria lui Grigore T. Popa, *Studii, Documente, Mărturii*, (Colectiv), Editura Omnia, Iași, 1999, (în continuare: *În memoria lui Grigore T. Popa ...*)

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Grigore T. Popa, *Viață și Societate*, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946

¹⁷ *Ibidem*.

Cred că astăzi toți cei care au pretenția să reformeze învățământul românesc (ceea ce se întâmplă de 18 ani încoace) ar trebui să citească mai întâi această carte de unde ar putea extrage idei extrem de valoroase, dar poate cel mai important ar evita erorile uneori grosolane într-un domeniu atât de delicat ca învățământul, piatră de temelie pentru generațiile care se succed.

Trăsăturile caracteristice ale operei acestui mare savant și gânditor sunt spiritul creator, profunzimea gândirii și reflecția filosofică, toate străbătute de spiritul de adevăr și dreptate. Aceste idealuri le-a susținut cu un curaj ieșit din comun în perioada instalării regimului comunist în România, când bolșevizarea țării era scopul ocupantului sovietic¹⁸

De altfel trei momente au semnat destinul tragic al acestui mare gânditor¹⁹. Primul a fost la 15 ianuarie 1945 cu ocazia deschiderii anului universitar 1945-1946 când susține prelegerea „Substratul biologic al progresului” în care arată că evoluția stă în directă opoziție cu revoluția, că războiul este „cea mai nenorocită perversiune a spiritului care a îndrăznit să se depărteze de rațiune” și că „spiritul nu trebuie să renunțe la supremația adevărului căruia nici rasa, nici clasa socială și nici națiunea nu i se pot opune”.

Al doilea moment a fost în anul 1947 când prezintă sub cupola academiei române discursul „Reforma spiritului” iar cel de al treilea moment avea să se deruleze sub cupola ateneului român unde în același an rostește celebrul discurs „Morala creștină și timpurile actuale” având ca subtitlu „Mai este posibilă astăzi credința în învățătura lui Iisus Christos?” Acest ultim discurs este deosebit de important pentru că atacă în mod deschis, fără menajamente, darwinismul, rasismul și marxismul. Darwinismul și mai ales pe neodarwiniști pentru că se foloseau de principiul luptei pentru supraviețuire în selecția naturală pentru a justifica lupta de clasă și războaiele, doctrină pentru care mila, umilința și iubirea de oameni sunt considerate slăbiciuni. Rasismul cu corolarul său nazismul, având la bază opera lui Nietzsche care considera morala creștină ca o morală de sclavi, cultivând cultul supraomului și rasei superioare și care au condus la ororile cunoscute ale celui de al doilea război mondial. Marxismul care ridică ateismul și lupta de clasă la rang de politică de stat, metodă prin care se încerca distrugerea suportului moral și spiritual al poporului. Demonstrează astfel că Nietzsche, Marx și darwiniștii sunt părinții dictatorilor contemporani. Demonstrează deasemenea că singură „morala creștină ține seama atât de nevoile spiritului care râvnește spre transcendent, cât și de nevoile conviețuirii oamenilor în societate. Soluția? Înapoi la morala creștină”²⁰

Aceste afirmații realiste aveau să-l coste cariera, viața și uitarea impusă de autoritățile comuniste²¹. Dar cum întotdeauna adevărurile mari, oamenii de excepție și ideile lor răzbat prin timp, această șansă peste timp avea să-l aducă și pe Gr. T. Popa în galeria marilor noastre valori. Unul din elevii săi din perioada londoneză (G W

¹⁸ Valeriu Lupu, *op. cit.*

¹⁹ Grigore T. Popa, *Viață și Societate*.

²⁰ Grigore T. Popa – *Reforma spiritului*, sub îngrijirea Petre Popescu Gogan și Claudia Voiculescu, Editura Viața Medicală Românească, București, 2002

²¹ În memoria lui Grigore T. Popa

Harris) aflându-se în anii 60 într-o vizită în România, interesându-se de maestrul său fără să primească un răspuns lămuritor, publică în revista Triangle un amplu articol alături cu fotografia maestrului, arătând explicit valoarea savantului român și contribuția sa esențială la progresul științelor medicale²². A fost momentul, ca și în cazul lui Paulescu, când s-a început recuperarea pentru știința și cultura noastră a marelui om care a fost și rămâne Grigore T. Popa.

Ceea ce unește peste timp gândirea acestor titani ai științei și culturii noastre s-ar putea rezuma în câteva ipostaze în care se regăsesc²³:

ambii consideră că ființa umană (ca dealtfel orice ființă viețuitoare), ca structură și funcție depășește capacitatea materiei de a se organiza și că structura este predestinată unei funcții în virtutea căreia se dezvoltă și se perfecționează.

- acceptă evoluția ca proces al devenirii și desăvârșirii ființei umane în cadrul civilizației pe care omul și-o construiește, nu fără crize și sacrificii, generate de percepția diferită a socialului, fără de care nu se poate vorbi de progres, dar iau hotărât atitudine împotriva războaielor și revoluțiilor respingând orice fel de motivație morală, ideologică sau economică, indiferent din partea cui ar veni.

acceptă creștinismul ca singura instanță morală capabilă să satisfacă aspirațiile omului în particular și umanității în general.

cunoscători în detaliu a ființei umane, depășesc cu mult speculațiile filosofice, ideologiile și doctrinele conjuncturale, pentru că multe dintre ele s-au dovedit nefaste atunci când au fost aplicate societății.

- nu în ultimul rând destinul postum care i-a unit, pentru că au fost destui acei care au dorit să le umbrească opera în speranța că uitarea se va așterne peste ei odată cu trecerea timpului.

Și poate că aici se potrivesc cum nu se poate mai bine cuvintele de o extraordinară profunzime pe care le rostea Corneliu Zelea-Codreanu (liderul tineretului naționalist din perioada interbelică) când se referea la aportul înaintașilor la propășirea neamului românesc „*Ei strălucesc în istorie ca niște chipuri de aur care, fiind pe înălțimi, sunt bătute în amurg de lumina soarelui, în timp ce pe întinderile cele de jos, fie ele cât de mari și de numeroase, se așterne întunericul uitării și al morții*”²⁴

Și iată cum pentru realizările lor de excepție în plan științific, pentru profunzimea gândirii lor în plan filosofic și social, posteritatea avea să-i așeze în panteonul marilor noastre personalități în domeniul științei și culturii naționale și universale.

²² *Ibidem*.

²³ Valeriu Lupu, *op. cit.*

²⁴ Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru Legionari*, cu un avertisment de Prof. Univ. Dr.Gheorghe Buzatu, ediție anastatică, Editura TipoMoldova, 2011.